HELYI KIADÁSOK

HELYI (MEGSZÁLLÁSI) KIADÁSOK, MAGÁNPOSTÁK GYÜJTŐINEK
SZAKCSOPORTJA

2015. november 2 (24) szám

Készítette: FILEP LÁSZLÓ

77 éve kezdődött a Felvidék hazatérése

A visszatért területek közül az elsők, az 1938. október 11.-én hazatért Sátoraljaújhely-gyártelep, majd az elsőnek visszatért magyar város, Ipolyság volt. Az 1938. november 2.-i *Első bécsi döntés* alapján az első település, ahová a magyar csapatok 1938. november 5.-én bevonultak, Medve volt, majd sorban következtek a környékbeli települések, városok.

November közepéig a mintegy 12 000 négyzetkilométeres területet teljes egészében ellenőrzése alá vonta a Magyar Királyi Honvédség. A határváltozást természetesen kitörő lelkesedéssel fogadta mint az ország népe, mint a visszatérő területek magyar lakossága, akik leírhatatlan örömmel köszöntötték a honvédség alakulatait, valamint a november 6-án Komáromba, majd 11-én Kassára bevonuló Horthy Miklós kormányzót.

Ekkor, a Felvidékkel együtt tért haza Kárpátalja délnyugati sávja, a magyar határ mentén Ungvár, Munkács, Beregszász és környékük (az említett helységekben visszatérés alkalmi bélyegzőket is használtak), majd 1939. március 15.-én a Magyar Királyi Honvédség megszállta Kárpátalja egészét.

A **HELYI KIADÁSOK** előző számában közölt *Felvidéki acél pót-keletbélyegzések* című írásomból helyhiány miatt kimaradt 4. ábra *teljes levelét* most mutatom be.

*4. ábra: a „***27” számú** *bélyegző, 6 bélyeges színes bérmentesítésű, díjhelyes levélen Kispestre*

Filep László

---------- o ----------

A szakcsoport **HELYI KIADÁSOK** című lapja

időszakosan jelenik meg, mert komoly probléma a közlésre szánt írások elmaradása. Előző számunkban egy új cikkírót köszönthettünk, Czibula Pétert, aki „Garancia nélkül” című írásával debütált lapunkban – azonban egyéb, új írással más tagunk nem igen jeleskedik.

Lehetőséget biztosítunk minden (nem szakosztályi tag) gyűjtő számára is, hogy a **HELYI KIADÁSOK** című lapunk friss számaihoz interneten hozzájussanak, a régebbi számok (2009-től kezdődően egészen napjainkig) pedig az Internetes Bélyeggyűjtő Klub oldalán, a http://ibk10025.hu/index.php?p=17052011 és http://ibk10025.hu/index.php?p=17052015 címeken elérhetők.

a szerkesztő

A Visszatérések időszakának kisegítő bélyegzései, III-VIII. rész
Felvidéki kisegítő bélyegzések

A markofilia (bélyegzés-gyűjtés) tudományát nem művelő filatelisták előtt is közismert tény, hogy a Visszatérések időszakában nagyon sok féle-fajta kisegítő bélyegzést használt a Magyar Királyi Posta.

Az első település, ahová a magyar csapatok 1938. november 5.-én bevonultak, Medve volt. Valószínűleg ezekben a napokban keletkezhetett az itt az *5. ábrán* bemutatott küldemény, melyen az üdvözlő szöveg mellett sajnos nincs dátum, azonban a község kétnyelvű, *csehszlovák* hivatal bélyegzőjén kívül egy ibolya színű, keretes, *csehszlovák* „MEDVE (BALOŇ-BALON) 4" szövegű postaügynökségi bélyegző lenyomata is látható. A képeslapon az üdvözlő szöveg nem haladja meg az 5 szót, ezért kedvezményes díja 2 fillér. A Szent István 2 filléres bélyeg részben takarja a *csehszlovák* postaügynökségi bélyegző lenyomatát – feltételezhetően azt írója később bélyegezte fel, és vagy Budapesten adta postára, vagy a bélyegen lévő „BUDAPEST 4 TFb 38. XI. 14." bélyegzés érkeztető (illetve átmenő) bélyegzés.

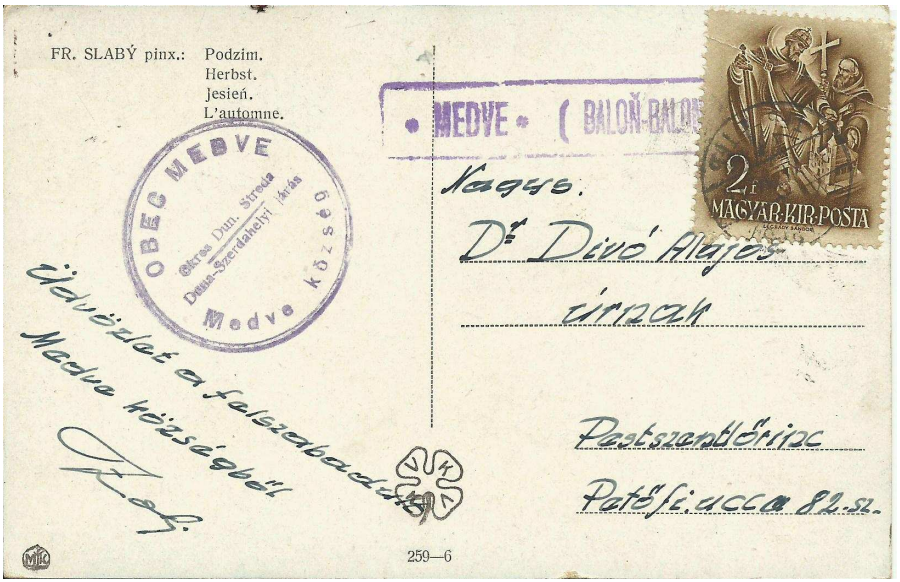

5. ábra: Lila színű, keretes, csehszlovák szövegű postaügynökségi bélyegző képeslapon

A községben működő *magyar* posta-, és távbeszélő-hivatal 1938. november 12.-én kezdte meg működését (Postai Rendeletek Tára 47. szám, 128.185-3.). A postahivatal az első időben gumiból készült kisegítő bélyegzőt használt, 196-os számmal és nyolcágú csillagpár szöveghatárolójellel. A acél pót-keletbélyegzőknél előírt helynév feltüntetésen kívül, ezeknél a bélyegzőknél kötelező volt a keltezés feljegyzése is – amit azonban általában elmulasztottak. A *6. ábrán* bemutatott küldemény ebből a szempontból kivételes, mivel ezen kézírással mind a helynév („Medve"), mind a dátum („938 XI 12" – tehát

a megnyitás napja) fel van tüntetve. A bélyegzés színe ibolya, mivel a fekete színű, Dötsch-festékes bélyegzőpárna festéke acélbélyegzők részére készült s így a gumibélyegzőket hamarosan megtámadta, ezt megelőzendő használtak már a kezdettől fogva rendes, ibolya színű, irodai festékpárnát.

6. ábra: Nyomtatvány-levelezőlap Esztergomba

A bemutatott kisegítő gumibélyegzőt Kostyán Ákos a Magyar Bélyegek Monográfiája I. kötetében a *Ks-Pt-hE. I. Alcsoport. 1938-1940.* megnevezés alatt írja le („Különböző cégeknél rendelt öntött gumibélyegzők. Méretük új állapotban 28-30 milliméter. A keretvonal rendszerint kettős, egy vastagabb külső és egy vékonyabb belső körrel. Készült azonban egykörös kivitelben is. Középen a koronás címert, körben „Magyar Kir. Posta" szöveget, alul a sorszámot helyezték el. Szöveghatárolójel nyolcágú-, vagy hatágú csillagpár. A szöveg betűtípusa mindig groteszk, a sorszám antikva vagy groteszk.")

Az ideiglenesen használt kisegítő gumi- és acél számbélyegzők rövid ideig - általában 1-2 hétig, de sokszor csak pár napig - voltak használatban. Fennmaradásuk esetleges, némelyikből csak 1-2 lebélyegzés ismert - vagy éppen egy sem! (Lásd: Dr. Palotás Zoltán: Az 1938-ban visszacsatolt Felvidék pótbélyegzői - Philatelica 87/2) Többnyire csak gyűjtők számára „futtatott" példányokat lehet látni, a köznapi „forgalmi" példányok rendkívül ritkák. A *196*-os számú bélyegzőt 1938. november 12. és 22. között, 11 napig használták, mikor is lecserélték a *P. Típuscsoport Kr7* rendszerű, „A" jelzőbetűs helykeletbélyegzőre.

A Felvidéken összesen 127 darab, különböző számú gumi kisegítő bélyegzőt használtak.

Az előzőekben bemutatott *csehszlovák* „MEDVE (BALOŇ-BALON) 4” szövegű postaügynökségi bélyegzővel kezelt képeslapról azt gondolhatjuk – ez egy valódi ritkaság! Igen, az – de nem egyedi eset!

Kóvár (szlovákul: *Koláry* ma *Koláre*) egy kisközség a hazatért Felvidéken, az Ipoly jobb partján. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Ipolynyéki járásához tartozott, majd Csehszlovákiához került, azonban határának az Ipoly bal partjára eső része magyar birtok maradt és Újkóvár néven önálló községgé alakult, melyet 1926-ban Balassagyarmathoz csatoltak.

7. ábra: Lila színű, keretes, csehszlovák szövegű postaügynökségi bélyegző képeslapon

A hazatérés idején mintegy 350-400 lakosa volt a községnek, ahol *csehszlovák* postaügynökség volt, mely a közeli Nagycsalomja (szlovákul:*Veľká Čalomija*) postahivatalhoz tartozott. A „Kóvár, 1938. XI./ 8.” keltezésű képeslapra – melyen a hazatérést köszöntő üdvözlő szöveg van – így került az ibolya színű, keretes, „KOLÁRY (VEĽKÁ ČALOMIJA)” szövegű postaügynökségi bélyegző lenyomata. Azonban a Nagycsalomjában működő *magyar* posta-, és távbeszélő-hivatal 1938. november 12.-én kezdte meg működését (Rendeletek Tára a Magyar Kir. Posta részére, *1938*. 47. szám, 128.185/3.), így a Budapestre küldött lapon lévő Debrecen 10 filléres bélyegen csak a továbbító „BALASSAGYARMAT” postahivatal „H” jelzőbetűs és „938 NOV -8. –É 6” dátumjelzésű hely-keletbélyegzése található (7. ábra).

Felvidéki kisegítő mozgóposta bélyegzések

A mozgóposták által ideiglenesen használt gumi kisegítő bélyegzők nem voltak hosszú ideig használatban – esetenként csak hétig vagy hónapig – mégis viszonylag kevés található belőlük (és az állandó mozgóposta bélyegzésekből sem sok példány

maradt fenn). Mi lehet ennek az oka? A válasz a mozgóposta működésében keresendő. A mozgóposta járműve (általában egy vasúti kocsi) egy önálló postahivatal, a melyben a végállomásokon és útközben beérkezett küldeményeket rendeltetési helyük szerint irányítják, a levélpostai kezelést és a rovatolási munkákat elvégzik. Ezeken a beérkezett küldeményeken általánosságban már van postai kezelés: a feladási bélyegzés! A mozgóposta bélyegzés csak azokra a küldeményekre kerülnek rá, amelyek a mozgópostánál lettek feladva, például a vasúti kocsi oldalán lévő levélfelvevő nyílásba dobták be. Ezen kívül a mozgóposta bélyegzést belkezelésben használták – melyek többnyire nem kerülhettek gyűjtői kezekbe.

A bemutatott kisegítő, mozgóposta gumibélyegzőket Kostyán Ákos a Magyar Bélyegek Monográfiája I. kötetében a *Mps. Ks-hE. Típuscsoport 1938-1941.* megnevezés alatt írja le („Kétkeretvonalas, keletnélküli gumi körbélyegzők {…} Középen a koszorús címer rajzával, köriratban „M. KIR. MOZGÓPOSTA" mp. jelzéssel. A címer alatt a sorszám római számokkal. Szöveghatárolójel hatágú tömör csillagpár.") A bemutatott nyomtatvány-borítékon lévő bélyegzőben a koszorúval övezett Szentkoronás címer alatt a római „VII." szám, mely bélyegzőt a 88 mozgóposta használta a Párkánynána-Léva vonalon (*8. ábra*) 1938. november 13.-ától, míg 1939. február 29.-én lecserélték az *Mp-r. Típuscsoport* „M" (menet) és „T" (tértimenet) bélyegzőkre.

8. ábra: Nyomtatvány-boríték Budapestre, 3 darab bélyegzéssel

A másodikként bemutatott nyomtatvány-borítékon lévő bélyegzőben a koszorúval övezett Szentkoronás címer alatt a római „XIX." szám, mely bélyegzőt a 46 mozgóposta használta a Párkánynána-Ipolyság vonalon (*9. ábra*) 1938. november 13.-ától, míg 1939. május 22.-én lecserélték az *Mp-r. Típuscsoport* „M" (menet) és „T" (tértimenet) bélyegzőkre.

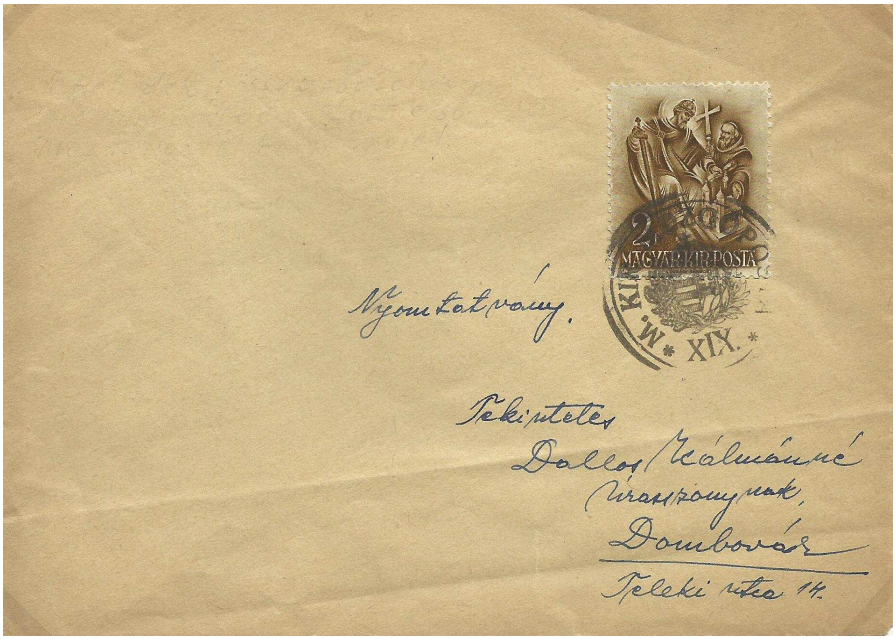

9. ábra: Nyomtatvány-boríték Dombóvárra

A bélyegzések színe fekete, a bélyegzéshez rendszerint a Dötsch-festékes bélyegzőpárnát használták. Ez a festék azonban acélbélyegzők részére készült s így a gumibélyegzőket hamarosan megtámadta. A kezelők is megszokták az acél-bélyegzőknél az erős odaütést, amit a gumibélyegzők sajátosságuk miatt nem bírtak el. E két ok következtében a gumi megpuhult és szétterült. A bélyegzések mind olvashatatlanabbá váltak. Mindkét bélyegzőnél jól láthatóak a huzamosabb használatból adódó torzulások.

A Felvidéken összesen 7 darab gumi kisegítő mozgóposta bélyegzőt használtak, a fentieken kívül az „I", „II", „III", „IV" és „XVIII" számút.

Kárpátaljai kisegítő helynév-bélyegzések

Kárpátalja két lépcsőben került magyar fennhatóság alá: előbb a délnyugati sáv, a magyar határ mentén az 1938. november 2.-i *Első bécsi döntés* értelmében a Felvidékkel együtt – Ungvár, Munkács, Beregszász és környékük – tért haza (az említett helységekben visszatérés alkalmi bélyegzőket is használtak), majd 1939. március 15.-én a magyar hadsereg megszállta Kárpátalja egészét. *Filatéliai* szempontból azért kell különbséget tennünk a két időszak között, mert míg az elsőben engedélyezték (Rendeletek Tára a Magyar Kir. Posta részére, 1938. 44. szám, 121.146/4.), a másodikban már *nem* engedélyezték (Rendeletek Tára a Magyar Kir. Posta részére, 1939. 13. szám, 99.827/4.) a csehszlovák bélyegek használatát. A *10. ábra* levelének magyar-csehszlovák bélyegei csak ál-vegyes bérmentesítést mutatnak, mivel ebben a (második) időszakban a csehszlovák bélyegek érvénytelenek voltak.

Az acél pót-keletbélyegzőknél előírták a helynév feltüntetését és gumi kisegítő bélyegzőknél ezen kívül kötelező volt a keltezés feljegyzése is – amit azonban általában elmulasztottak. A most bemutatott mindkét küldemény ebből a szempontból kivételes, mivel ezeken kézi bélyegzőkkel vannak feltüntetve mind a helynevek, illetve a második esetben a dátum is.

*10. ábra: Magyar-csehszlovák ál-vegyes bérmentesítésű levél Svájcba „*Huszt-Xycr*” magyar-rutén kétnyelvű kisegítő helynév-bélyegzéssel*

Néhány esetben előfordul, hogy nem csak a hely-keletbélyegzők, hanem a kisegítő helynév-bélyegzések is magyar-rutén kétnyelvű formában készültek, mint a *10. ábra* levelén, a „Huszt-Xycr” helységnév. A bélyegzőt a pót- és kisegítő bélyegzőkkel együtt használták, azok használati idejében, 1939. március 18. és augusztus 21. között. A pót-keletbélyegzés és a kisegítő helynév-bélyegzés színe fekete.

A *11. ábra* levelén csak magyar nyelvű a kisegítő helynév-bélyegzés és mivel itt dátum nélküli gumi kisegítő bélyegzés mellett használták, irodai dátum-bélyegzővel is ellátták. A kisegítő helynév-bélyegzőt a pót- és kisegítő bélyegzőkkel együtt használták, azok használati idejében, 1939. március 21. és július 31. között. A kisegítő dátum-bélyegzőt a gumi kisegítő bélyegzőkkel együtt használták – mivel az acél pót-bélyegzőkön van kelet-rész – azok használati idejében, 1939. március 21. és április 20. között. A bélyegzések színe kék, mivel a fekete színű, Dötsch-festékes bélyegzőpárna festéke acélbélyegzők részére készült s így a gumibélyegzőket hamarosan megtámadta, ezt megelőzendő használtak már a kezdettől fogva kék színű, irodai festékpárnát.

11. ábra: Levél kisegítő helynév- és dátum-bélyegzésekkel Homokterenyére

Kárpátaljai kisegítő gumi bélyegzések

A *10. ábra* levelének magyar-csehszlovák bélyegei csak ál-vegyes bérmentesítést mutatnak, mivel ebben a (második) időszakban a csehszlovák bélyegek érvénytelenek voltak – nem így a *12. ábra* lapján! Itt az első időszakban felhasznált csehszlovák bélyeg érvényes és felhasználható, azonban a postadíj szempontjából jelenléte indifferens, mivel a Szent István 10 filléres bélyeg megfelel a távolsági levelezőlap díjának. Az előírások szerinti felhasználás esetén a kisegítő gumi bélyegzők mellett kötelező volt a helynév és a dátum feltüntetése – azonban itt erre a visszatérés alkalmi bélyegzésben lévő helynév miatt nem volt szükség 1938. november 10.-ig, amíg a visszatérés alkalmi bélyegzőket használták (Rendeletek Tára a Magyar Kir. Posta részére, 1938. 42. szám, I. ad. 121.395/3.).

A dátum ceruzaírással került feltüntetésre, a visszatérés alkalmi bélyegzéstől balra – mégpedig 'csehszlovákosan' – fordított dátumsorrendben: „17.XI". A „242" számú kisegítő gumi számbélyegzőt (*12. ábra*) 1938. november 10. és 1938. december 10. között Munkácson, 31 napig, viszonylag hosszú ideig használták – lila színben, mivel a fekete színű, Dötsch-festékes bélyegzőpárna festéke acélbélyegzők részére készült s így a gumibélyegzőket hamarosan megtámadta, ezt megelőzendő használták a lila színű, irodai festékpárnát.

Azt, hogy a Dötsch-festékes bélyegzőpárna fekete festéke nem tesz jót a gumi-bélyegzőnek, jól mutatja a *13. ábra* Tábori Posta lapján, mely a felhasználási időnek körülbelül a félidejében került bélyegzésre. Mivel itt – szabálytalanul – sem a helynév, sem a dátum nem került feltüntetése, ez csak a hátoldali közlemény keltezése alapján sejthető.

12. ábra: Magyar-csehszlovák vegyes bérmentesítésű képeslap az első időszakból

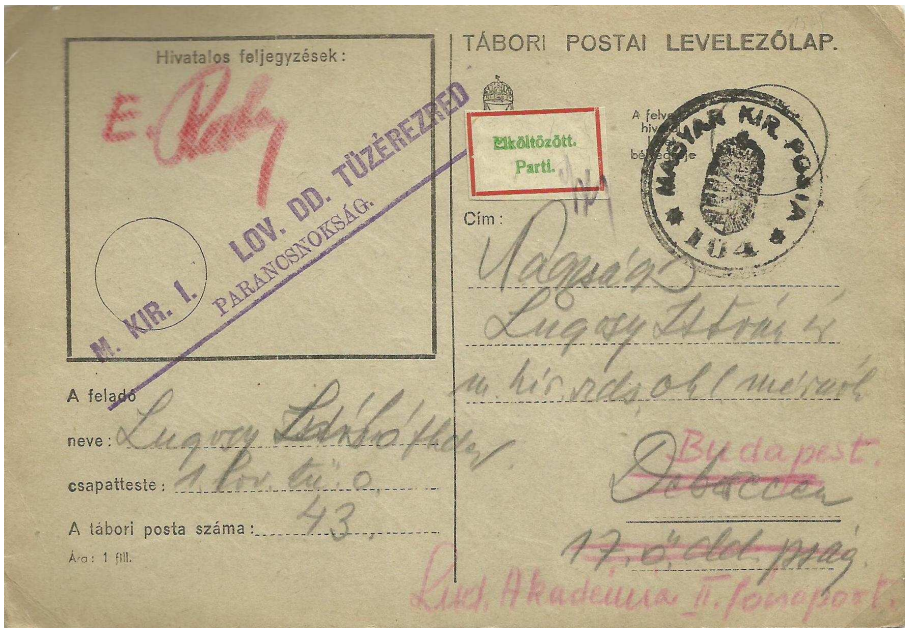

13. ábra: Tábori posta lap továbbküldve a második időszakból

A Tábori Posta működése során igénybe vehette a polgári postahivatalokat is, ezt a lapot Nagyszöllős postahivatalánál adták le, ahol azt a „104” számú kisegítő gumi számbélyegzővel kezelték. Ezt a bélyegzőt Nagyszöllősön 1939. március 18. és 1939. április 8. között használták – a „104” és a „105” számú bélyegzőkkel párhuzamosan. Nagyszöllősőn összesen 11 különböző számú kisegítő gumi- és acél számbélyegzőt használtak, ezeket váltották le 1939. augusztus 9.-étől a magyar-rutén kétnyelvű formában készült, véglegesnek szánt hely-keletbélyegzőkkel – melyekből a rutén helységnevet 1941-ben, az Ugocsa megyéhez csatolás alkalmából kivésték.

Az ideiglenesen használt kisegítő gumi számbélyegzők rövid ideig – általában 1-2 hétig, de sokszor csak pár napig – voltak használatban. Fennmaradásuk esetleges, némelyikből csak 1-2 lebélyegzés ismert - vagy éppen egy sem! Többnyire csak gyűjtők számára „futtatott” példányokat lehet látni, a köznapi „forgalmi” példányok rendkívül ritkák.

Kárpátalján a két időszakban összesen 96 darab kisegítő gumi számbélyegzőt használtak, némelyik helységben többet is – és több bélyegzőt több postahelyen is használták. Ezeken kívül sok bélyegző volt, amelyeket korábban a Felvidéki kisegítő bélyegzések között is megtalálhattunk.

Kárpátaljai acél pót-keletbélyegzések

A kisalakú, Szent István 1 filléres párral, nyomtatványként bérmentesített borítékon lévő „110” számú bélyegzőt Kőrösmezőn 1939. március 25. és augusztus 2. között, viszonylag hosszú ideig, 110 napig használták (*14. ábra*). A „263” számú kisegítő gumibélyegzőt (melynek bemutatása az előző rész keretébe tartozna – azonban mit tehetünk, ha erre a borítékra is rákerült?!) 1939. március 25. és május 7. között, 44 napig használták. Az ideiglenesen használt kisegítő gumi- és acél számbélyegzőket 1939. augusztusában cserélték le a *P. Típuscsoport Kr7* rendszerű, „KŐRÖSMEZŐ ЯСИНА” magyar-rutén kétnyelvű „A” jelzőbetűs hely-keletbélyegzőre. Az előírások szerint az acél pót-keletbélyegzők mellett kötelező volt a helynév feltüntetése – azonban ez itt elmaradt.

14. ábra: Kisalakú, nyomtatványként bérmentesített boríték

Az alsóvereckei képeslapon lévő Arckép 2 filléres bélyegen lévő „303” számú bélyegzőt Alsóvereckén 1939. március 30. és július 25. között, viszonylag hosszú ideig, 118 napig használták, melyet ugyancsak a *P. Típuscsoport Kr7* rendszerű, „ALSÓVERECKE НИЖНИ ВЕРЕЦКИ” magyar-rutén kétnyelvű, jelzőbetű nélküli és „A” jelzőbetűs hely-keletbélyegzőkre. Az acél pót-keletbélyegzők melletti kötelező helynév feltüntetését itt is elmulasztották a postán – talán a közlemény kézírásos datálásában szereplő „Verecke” helységnévvel pótolni remélték.

Kárpátalján a második időszakban összesen 105 darab acél pót-keletbélyegzőt használtak, némelyik helységben többet is.

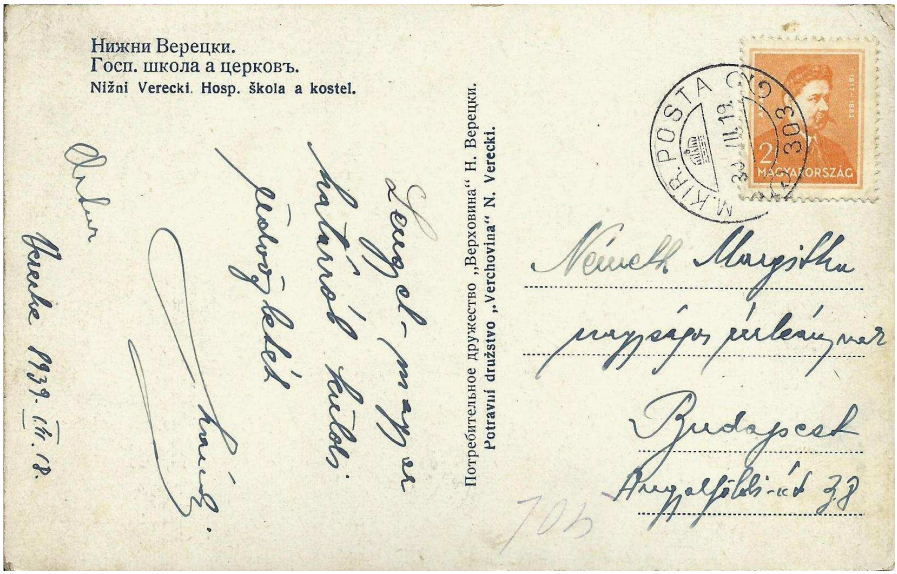

15. ábra: Képeslap a magyar-lengyel határról *Filep László*

---------- o ----------

SHS levél

Túlélő ragjegyes, bélyegzős, vegyes bérmentesítésű ajánlott levél 1919 januárjából. Felülnyomott magyar, s újonnan nyomtatott horvát bélyegekkel bérmentesítve. A Zágráb 4 bélyegzés még koronával, s magyar dátumozással, a Skrad érkezési, még koronával ugyan, de már fordított dátumozással. Elsőbbségi ragjegy nélkül is két nap alatt a címzetthez érkezett!

Horváth József
bejegyzése a facebook Ajánlott Szemle Online csoportjában